

En de grootste groep is.... de niet-stemmers

Er is nogal wat onrust over de Tweede Kamerverkiezingen. Waar gaan de meeste stemmen naar toe? In de peilingen staan PvdA en CDA op 19,5%. Dat betekent dat naar alle waarschijnlijkheid voor het eerst in Nederland de niet-stemmers tot de grootste partij behoren. In 2006 was er een opkomst voor de Tweede Kamerverkiezingen van 80%. Ik verwacht niet dat de opkomst fors hoger zal zijn dan toen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen was de opkomst 53,7%. Met overmacht was de groep niet-stemmers de grootste groep: in den Haag groter dan PvdA en PVV samen.

Democratie heeft te maken met verantwoordelijkheid nemen voor beslissingen over de bewoners van dit land door (vertegenwoordigers van) de bewoners. Dat is helaas niet zo gemakkelijk als vroeger. Een van de belangrijkste veranderingen voor het openbaar bestuur is de toegenomen mondigheid en individualisering. Mensen hebben een eigen mening en willen die terughoren in het politieke debat. Dat is lastig voor ons bestuur, want we spreken niet met een mond, we spreken niet via politieke partijen.

Neemt dus 20% van de mensen geen verantwoordelijkheid? De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) onderzocht wat de argumenten zijn van mensen die bij verkiezingen hun stem niet uitbrengen en die cynisch, vijandig of onverschillig staan ten opzichte van democratische basiswaarden. Waarom hechten zij geen waarde aan de beginselen van de democratie die in de ogen van anderen juist een groot goed zijn? Een van de redenen blijkt te zijn dat zij het democratische gedachtegoed niet van huis uit hebben meegekregen. Een andere reden is dat zij maar sporadisch in situaties terechtkomen waarin zij het aantrekkelijke en de waarde van democratie ervaren. Drie jaar geleden pleitte de RMO daarom in "Vormen van democratie" voor het bevorderen van de democratische gezindheid.

Het is inmiddels 5 jaar geleden dat het WRR-rapport Vertrouwen in de buurt verscheen. Het rapport laat zien onder welke voorwaarden op buurtniveau "sociaal kapitaal" ontstaat en groeit en de hoe de betrokkenheid van politici en ambtenaren daarbij het meest verstandig vorm kan geven. "Sterke buurten en betrokken burgers vragen om een sterke verandering in de bestuurlijke cultuur".

Heel langzaam gaat de democratie achteruit. Het vertrouwen in politici was altijd laag, maar de democratische gezindheid was vroeger toch echt groter. Inmiddels is de grootste politieke partij kleiner dan de groep niet-stemmers. Waar blijft de verandering in bestuurlijke cultuur? Ik begrijp het wel. De politiek is gericht op grote gebaren. Het doen van ferme uitspraken, het zwart maken van de concurrent: dat zijn pogingen om vertrouwen terug te winnen. Of het kiezen voor vernieuwingen als een gekozen minister-president, het verhogen van de kiesdrempel. Allemaal pogingen om het systeem te veranderen. Maar de RMO en de WRR geven aan dat we toch echt terug moeten naar de basis.

Het overheidsapparaat is gebouwd op een structuur die uit de mensen zelf kwam. Een structuur rond de volkshuisvesting met corporaties. Een structuur in de gezondheidszorg opgebouwd vanuit artsen en leken (kerken, arbeidersbeweging) in de gezondheidszorg. Let wel: daarin bepaalden leden van kruisverenigingen het beleid rond preventieve en verpleegkundige voorzieningen. Coöperatieve ziekenfondsen binnen de socialistische zuil beheerden onder lekenbestuur ziekenhuizen, apotheken en zelfs huisartspraktijken. Scholen hadden een zelfde verbinding met de samenleving. Dat was heel mooi, maar niet erg efficiënt en kon allemaal professioneler. De stappen naar de verzorgingsmaatschappij werden gezet. De aanpak werd degelijker, professioneler. De sfeer van liefdadigheid verdween, mensen kregen recht op zorg. De structuur veranderde, de mensen en de samenleving waren ook veranderd.

Nu moeten we terug naar de basis. Democratie moet weer van onszelf worden. Dat gaat niet met grote gebaren, maar met kleine stapjes. In buurten kunnen mensen hun eigen buurtbudget beheren. Zoals veel gemeenten al uitvonden blijken mensen dan veel zuiniger met geld om te gaan. Ze zullen ook meer kijken of bepaalde ingrepen echt helpen. Neem iemand die te hard door de buurt rijdt. Dan bellen we de gemeente om een verkeersdrempel aan te leggen. Maar misschien woont degene die te hard rijdt zelf in die buurt en zou die het niet doen als mensen elkaar beter kennen. Een andere infrastructuur of de politie helpt dan niet. Beheren we ons eigen budget, dan kijken we of dat wel zin heeft.

Ik vind dat wij, burgers, te weinig verantwoordelijkheid krijgen. Daardoor doet de politiek zichzelf tekort. Het lijkt alsof het prettig is dat de politiek het primaat zo behoudt. Maar de overheid krijgt dan wel te maken met burgers die zich opstellen als consument.

Een voorbeeld. Participatie en inspraak worden vaak in een adem genoemd. Dat gaat dan over de vraag wat bewoners vinden van plannen voor een gebied. Het is vooral het testen van draagvlak voor bepaalde voorstellen om niet in een later stadium politiek te worden verrast. Mensen hebben na de inspraak niet de indruk dat zij zelf ook verantwoordelijkheid dragen voor de gekozen oplossingen. Het zijn niet *hun* plannen.

Ik woon in Utrecht, in De Kersentuin¹, een verzameling van 100 woningen waarbij de bewoners zelf het beheer hebben gekregen over de openbare ruimte met het groen. Er staan fruitbomen en er is ruimte om te zitten en te barbecueën. De ruimte is precies op onze behoefte ingericht en als er wat papiertjes liggen voel je vanzelf de neiging om je eigen ruimte schoon te houden. Mensen kennen elkaar en houden rekening met elkaar. We ondernemen dingen en bouwen: er is ook een gezamenlijke bakfiets die gemakkelijk geleend kan worden als je er om verlegen zit. Er is een in eigen beheer gebouwd glasvezelnet waar we voor 18 euro per maand snel internet hebben. Het is een vorm van alledaagse democratie. Doordat we veel samen doen, is er veel vertrouwen tussen bewoners. We wennen er weer aan om zelf moeilijke keuzen te maken, waarbij de meerderheid rekening houdt met de minderheid.

Ik pleit ervoor bij de komende verkiezing wel lessen te trekken uit de mensen die zich afkeren van de democratie. Mensen willen serieus genomen worden, mensen kunnen zelf best moeilijke beslissingen nemen. De grootste groep stemt niet CDA, PvdA of VVD, de grootste groep stemt niet. Het is tijd het democratisch boeket aan te vullen met nieuwe bloemen die we al her en der zien opbloeien. Met buurtbudgetten, burgervisitaties, burgerjuries: er is al een heleboel uitgevonden. Maar het vraagt vooral een andere bestuurscultuur. Wat gaan de partijen daar aan doen?

Hein Albeda
burger

¹ <http://www.kersentuin.nl/>